

Werkbezoek The Reader

Samen Lezen en detentie
Liverpool

21-24 februari 2017

De Rode Antraciet vzw, VOCVO, Wablieft
organisatie: Het Lezerscollectief

Programma

Dinsdag 21 februari

Group visits: afternoon

DIRK TERRY and JAN VANDENBRINK.

Address of group: Secure Unit Park House Barton Moss Road, Eccles M30 7RL

RUUD MEERT.

Address: HMP Styal, Wilmslow, Cheshire, SK9 4HR

FREDERIK JANSSENS and THOMAS BAECKENS

Address: Wymott Prison, Ulnes Walton Lane, Leyland PR26 8LW

Woensdag 22 februari

10.30-1pm, Calderstones Coach House, Room 1G

ALL: Meeting with Amanda Brown (Head of Criminal Justice at The Reader, including Anne (ex member of a prison reading group, 10.30-12pm)

5.30-7.00pm Poetry in Translation Launch event for *Centres of Cataclysm* and *Currently & Emotion* with the editors [Sasha Dugdale](#), [David Constantine](#) and [Sophie Collins](#). School of the Arts, Abercromby Square Liverpool L69 7ZG

Donderdag 23 februari

10am -11am/11am-12pm

FREDERIK JANSSENS and THOMAS BAECKENS

Address of group: Stafford House, 10 Croxteth Road, LIVERPOOL, L8 3SG

DIRK TERRY and JAN VANDENBRINK.

Address: Roby Lodge Care Home - Huyton, Merseyside L36 5XW.

‘Misschien zou de maatstaf van ons leesgedrag niet het aantal boeken dat we gelezen hebben moeten zijn, maar de toestand, waarin ze ons achterlaten. Wat maakt het uit hoe gecultiveerd en up-to-date we zijn, of hoeveel boeken we hebben gelezen? Waar het om gaat is hoe we voelen, hoe we zien, wat we na het lezen doen; of de straat en de wolken en het bestaan van anderen iets voor ons betekenen; of lezen ons fysiek, levendiger maakt.’

G. Zaid. *Zo veel boeken: Lezen en uitgeven in een tijd van overvloed.* 2006

Een kooitje. Een vogeltje.

Samen lezen en detentie.

Kooitje

mooi is een kooitje
met een kanarie erin

heel mooi ook een kooitje
met een parkiet erin

met een merel erin, met een kolibrie erin,
een slavink erin, een bos wortelen erin
blokjes marmer erin, een glaswater erin

maar het mooist is eigenlijk
een kooitje met niets erin.

Cees Buddingh'
uit: '128 vel schrijfpapier', 1967.

Maart 2012: de eerste ontmoeting met Jane Davis in Antwerpen. CANON cultuurcel nodigde samen met Boek.be en het VFL een aantal experts uit voor een nabespreking van de lezing op de Leerstoel in samenwerking met de universiteit (UA).

Frederik Janssens was één van de gasten. Hij volgde ook een opleiding, betoelaagd door toenmalig minister van cultuur Joke Schauvliege. De samenwerking met De Rode Antraciet was spoedig een feit. Kort na haar oprichting in 2014 sloot het Lezerscollectief een overeenkomst met de vzw.

De studiedag in de Permeke bibliotheek in Antwerpen (mei 2016) was een tweede mijlpaal in de samenwerking. Middenin een woelige periode van stakingen in de gevangenissen brachten we een verhaal van hoop en een pleidooi om in te zetten op een menswaardige aanpak. Iedereen Leest nam het dagvoorzitterschap waar binnen haar keuze in te zetten op een geïntegreerd letterenbeleid.

Een van de sprekers, Sarah Depestel van het departement Cultuur Jeugd en Media, wees ons op de mogelijkheid om onze expertise te verrijken met een studiereis naar Liverpool. The Reader zet al sinds 2009 in op *shared reading in prisons*, deed heeft al heel wat onderzoek naar de effecten van de leesmomenen binnen de detentie. Inhoudelijk directeur Veer Dusauchoit van De Rode Antraciet vzw was het idee genegen en het Lezerscollectief werkte samen met Kate McDonnell van The Reader een voorstel uit. Projectmedewerker Thomas Baeckens sloot ook aan.

Het Lezerscollectief telt een tiental leesbegeleiders in gevangenissen. Sommigen zijn vrijwilligers, anderen werken voor de organisatie of geven les vanuit de basiseducatie. In gesprek met directeur Bart Horemans van koepelorganisatie VOCVO, maakten we de keuze ook die leerkrachten en de initiatieven Klasbak en Wablieft te betrekken. Ruud Meert sloot namens hen aan bij de ploeg.

Wat volgt is een verslag van het werkbezoek, dat door het splitsen in kleine groepjes (max. 2 per bezoek) bijzonder gevarieerd was. We hopen dat het niet alleen voor ons een bron van inspiratie en reflectie is.

Dirk Terryn
Het Lezerscollectief

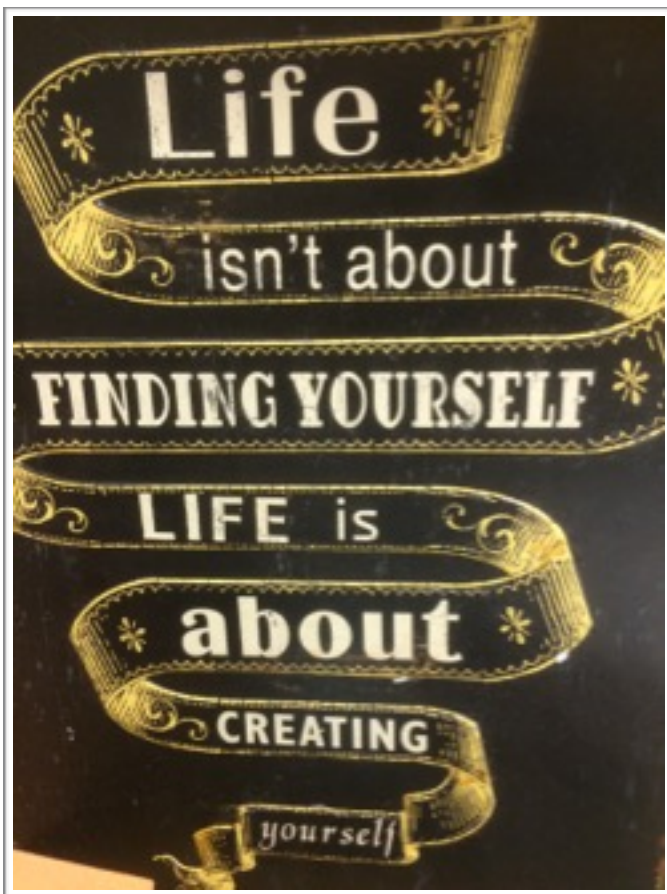
21 februari 2017

Dinsdag 21 februari gaan we, na een treinreis naar Schiphol, Amsterdam, en een vlucht naar Liverpool, in drie groepen op bezoek in drie verschillende gevangenissen.

Ruud bezoekt HMP Styal.

Doelgroep en regelmaat

HMP Styal is een vrouwengevangenis. Ze lezen hier wekelijks. De leesgroep heeft wisselend succes. De afgelopen weken daagden opvallend minder deelnemers op. Een mogelijke oorzaak zijn de 'permission slips', briefjes die gevangenen krijgen om te mogen deelnemen aan activiteiten. Die briefjes worden vaak gebruikt als een soort beloning voor goed gedrag.

Het omgekeerde gebeurt ook: als gevangenen in problemen raken, krijgen ze geen toestemming om aan activiteiten deel te nemen. De briefjes komen af en toe ook niet terecht.

Vaste begeleider(s) en literatuur

Kate Weston is de leesbegeleidster. Ze leest het kortverhaal 'The Necklace' van de Franse schrijver Guy de Maupassant (1850-93).

Interactie

Bij de start van de leesgroep zijn twee deelnemers aanwezig. Zij zijn allebei vaste 'klanten'. Eén van hen is Samantha, de ene deelnemer van vorige week. Wanneer Kate enkele regels ver in de tekst is, dagen nog drie deelnemers op. Zij komen voor het eerst naar de leesgroep en weten niet zo goed wat te verwachten. Hoewel de vrouwen elkaar niet kennen, lijken ze allemaal op hun gemak in de groep. Ze praten heel open met elkaar over de tekst en vullen elkaars

interpretaties aan. Halfweg de tekst stappen de twee 'anciens' van de groep op. Blijkbaar hebben ze hetzelfde verhaal ook al met de voorgangster van Kate gelezen, nu ongeveer een jaar geleden. **"We zouden toch alleen maar hetzelfde kunnen zeggen als toen. Dat heeft weinig zin"**, leggen ze uit. Met de nieuwelingen leest Kate verder. Ook nu blijft het gesprek op gang. Er komen verschillende inzichten en interpretaties. Na afloop beloven twee van hen er volgende week ook terug bij te zijn. Dat stemt Kate heel tevreden.

Reflectie

Op de terugweg praat ik na met Kate. Kate vertelt dat ze de deelnemers als 'gewone' mensen bekijkt. Waarom ze daar zijn en voor hoe lang, speelt geen rol. Willen ze er zelf over

praten, is dat goed. Willen ze dat niet, ook goed. Door haar open opstelling kon Kate snel het vertrouwen winnen van de deelnemers. Bovendien is er niemand van het personeel in de ruimte, wat wellicht helpt voor een ontspannen sfeer. Kate is ervan overtuigd dat de leesgroep voor veel deelnemers een rustpunt is. Door 'shared reading' komen ze ook tot inzichten over zichzelf en hun situatie. Dat is niet altijd eenvoudig, soms zelfs behoorlijk emotioneel, maar de ervaring heeft een positief effect op de deelnemers.

Thomas en Frederik bezoeken de gevangenis HMP Wymott in Leyland.

Doelgroep en regelmaat

HMP Wymott is een mannengevangenis. De leesgroep bestaat uit een groep van 8 mannen die wekelijks samen lezen.

Vaste leesbegeleider(s)

Cat Millar is de leesbegeleidster. Er zijn ook twee penitentiaire beambten bij aanwezig.

Literatuur

Cat leest tijdens elke sessie voor uit een roman en kiest daarna een gedicht. De huidige roman is Barry Hines 'A Kestrel for a Knave'. Wekelijks worden er 10 tot 12 pagina's uit deze roman voorgelezen. Het fragment handelt over twee ploegjes kinderen die voetbal spelen, en zich inbeelden Liverpool en Manchester United te zijn. Na het verhaal komt een gedicht aan bod: A Quiet Life van de Amerikaanse dichter Baron Wormser (1948).

Interactie

Niet iedereen speelt graag voetbal, en Billy wordt gepest omdat hij niet zo veel van het spelletje weet en ook niet goed voetbalt. Cat nodigt de mannen uit om ook een stukje voor te lezen. Er wordt geanimeerd gebabbeld over het fragment. Eén van de mannen stottert een beetje; een mede-gedeteneerde grinnikt daarover wat maar wordt fors terechtgewezen door een penitentiair beambte. Het gedicht gaat over 'een goed gekookt eitje', wat alle mensen verlangen. Er wordt stil gestaan bij al wat er nodig is om dat goed gekookt eitje op tafel te leggen: gas, een fornuis, water, buizen, pompen, zout, politieke vrede, een kip... De mannen verlaten de ruimte.

Reflectie

Het gedicht brengt de complexiteit in het leven ter sprake.

Dirk en Jan bezoeken de jeugdgevangenis Barton Moss Secure Care Centre in Eccles.

Doelgroep en regelmaat

Barton Moss is een jeugdgevangenis voor delinquenten van 10-18 jaar voor ernstige feiten met straftijden van enkele maanden tot acht jaar. Ze leven er in vier units van zes jongeren, ingedeeld volgens leeftijd. Ze krijgen er intensief onderwijs, 50 op 52 weken per jaar. Ze lezen er wekelijks met een groep van 6 jongens. De jongeren komen in principe altijd vrijwillig lezen, ook in hun vakanties.

Leesbegeleider(s)

Val Hannan is de leesbegeleidster en twee begeleiders zijn er ook bij. Val leest al zeven jaar voor The Reader en nu sinds september 2016 bij deze groep. Een begeleider blijft in haar eigen vrije tijd de groep bijwonen.

Wat lezen ze

Val heeft het kortverhaal A Cap for Steve van de Canadese schrijver Morley Callaghan (1903-90) uitgezocht.

Interactie

De jongeren komen één voor één binnen, met een handdruk: er is een hartelijke sfeer. Ze kiezen een stoel, zetel of één van de zitzakken. Ze zijn tussen de 14 en 17 jaar. Val situeert het verhaal en de auteur kort en begint het hardop voor te lezen. Tijdens de pauzes reageren de jongens geanimeerd: ze praten over thema's als rijk en arm, macht en onmacht, en de vader en zoon verhouding, kind-zijn en volwassen worden. Een jongen zegt stellig dat de vader de pet van Steve nooit had mogen verkopen. Een ander zegt dat rijk en arm geen rol zou moeten spelen. Weer een ander zegt dat alles een prijs heeft. Val stelt regelmatig een vraag, om door te vragen of de jongens te prikkelen.

Reflectie

Ik heb het gevoel dat het samen lezen van het verhaal voor de jongens belangrijk is. Ik zie dat het hen raakt. De jongens komen levenswijs over: ze weten lastige emoties raak te benoemen en ze gaan thema's als vader-zoon verhouding niet uit de weg. Dat het wekelijks lezen hen wat lijkt te doen is ook de ervaring van Val. Ze zegt achteraf dat onze aanwezigheid de jongens wat stiller maakt, dat er anders meer interactie is. De kracht van het samen lezen zit voor haar in de indirectheid: het verhaal biedt de jongens steeds de mogelijkheid in te haken op thema's uit het verhaal.

's Avonds ontmoeten we elkaar in restaurant LEAF in Bold Street. We wisselen er onze ervaringen uit.

LEAF
ON BOLD ST.

*The whole world opened to me
- when I learned to read. -
-Mary Mcleod Bethune*

22 februari 2017

Ons ploegje van vijf bezoekt gezamenlijk The Reader Organisation in Calderstones. We ontmoeten daar niet alleen Amanda Brown, het hoofd van shared reading in justituele context en Kate McDonnell, de begeleider van de leesbegeleiders, maar ook een ex-gedetineerde, Anne. Ze las tijdens haar gevangentijd mee met de leesgroep. Ze vertelt ons over haar ervaringen en beschrijft het leesmoment als één van de weinige momenten waarop ze werd behandeld als volwaardig mens. Amanda vat het eenvoudig samen met het volgende fragment: We're just people/ Who happened to be here/ Just come together to read.

Anne vervolgt: “De zoektocht naar de diepte heeft veel voor mij betekend en heeft me ook niet meer losgelaten. Die is ook nu nog in mijn leven gebleven. Het samen lezen van de teksten beïnvloedde niet alleen mijn omgaan met anderen, maar bracht tegelijk een gesprek op gang, iets wat we konden delen met elkaar.”

Eerst leest Amanda Brown *Bluebird* (Zangvogel) van de Amerikaanse schrijver en dichter Charles Bukowski (1920-1994) hardop voor ons. Daarna leest Anna het nogmaals. Het is treffend. ‘Dat we maar niet denken dat vrouwen daar meer open over wenen. Zeker niet.’ merkt Anne op. De beginregels verwoorden hoe een mens zijn gevoeligheid kan wegdrukken, voor zichzelf kan houden, door er whisky over te gieten, door te roken of onder te duiken in het uitgaansleven.

Het is voor Anna niet de eerste keer dat ze dit gedicht leest. In haar gevangentijd heeft ze deze tekst al gelezen. Haar medegevangene Julie doet hierover verslag in het tijdschrift *Poetry*. Hieronder verschillende reacties:

- Wanneer Anna luisterde, raakte het gedicht haar hart. Het persoonlijke, zachte, liefhebbende deel van haar kan beschreven worden als een zangvogel, te kwetsbaar om gedeeld te worden met de buitenwereld. Ze (Anna) vertelt ons over de liefde van haar rugby spelende zoon voor het schrijven van poëzie. Hoe ze, terwijl ze zijn kamer opruimde, fragmenten zag van enkele van zijn prachtig geïllustreerde gedichten. Hij durft het echter maar zelden aan om een gedicht met iemand te delen.
- Francesca geeft aan dat het haar een emotionele response geeft: het maakte haar bijna aan het trillen. De rijkdom van de taal raakt haar: gevoelens en niet zozeer het intellect zijn voor haar van belang.
- Cara vraagt zich af of van schrijvers verwacht wordt dat ze depressief zijn, zodat de vrolijke zangvogel hem een fraudeur laat zijn na het schrijven over dergelijke donkere

Er zit een zangvogel in mijn hart
die eruit wil.

Maar ik ben te sterk voor hem,
blijf erin, zeg ik, ik ga jou
niet zomaar aan gelijk wie
laten zien.

Er zit een zangvogel in mijn hart
die eruit wil

maar ik giet whisky over hem
en inhaleer sigarettenrook
en de hoeren en de cafébazen
en de kruideniers
weten nooit

dat hij daarin zit.

Er zit een zangvogel in mijn hart
die eruit wilt,

maar ik ben te slim, ik laat hem
alleen 's nachts buiten soms,
wanneer iedereen slaapt.

Ik weet dat je daar zit,
zeg ik tegen hem,
dus wees niet bedroefd.

...

en zo slapen we samen
met ons geheim pact
en dit is al genoeg
om een man te doen huilen,
maar ik huil niet,
jij wel misschien?

Charles Bukowski

emoties. In de gevangenis moeten vrouwen immers wel sterk zijn: ze onderdrukken hun gevoelens en proberen zich gevoelloos op te stellen.

In de diverse reacties zien we dat alle samen-lezers geboeid zijn door de aangereikte teksten.

Zelf lezen we ook het gedicht *All Things Pass* van Lao Tzu (6e eeuw vC.). Anne beschrijft dan hoe het samen lezen haar hielp om grip op zichzelf te krijgen, hoe het haar leerde meer open te zijn naar anderen, respect te voelen. De sfeer en behandeling in de gevangenis breekt eerder af, haalt haar als persoon naar beneden, terwijl ze zich in de leesgroep als mens behandeld voelt. 'Despite' of 'toch' is voor haar dan ook

een sleutelwoord. Ondanks de sfeer in de gevangenis en ondanks haar misstappen, wil ze als mens op weg blijven. Wanneer ze dit vertelt, is ze zichtbaar ontroerd. Naast lezen heeft kunstbeoefening in het algemeen haar echt geholpen: ze is beginnen tekenen en ook een wedstrijd gaf haar de kans zich te kunnen tonen. Ze ging in een nieuwe stad wonen om een nieuw leven te kunnen starten.

Anne vertrekt. We praten nog wat na over strategie. Het belang van het aanbieden van langere leesreeksen voor de Vlaamse context is ons duidelijk geworden. Nu is een reeks van 8 zowat het maximum. Bij The Reader hebben ze wekelijkse leesmomenen en dus ook meer tijd om te zoeken, om iets op te bouwen. Amanda Brown drukt ons op het hart:

‘Voorzie **drie maanden** om te starten. Zorg ervoor dat je in die periode niet op cijfers of aanwezigheid of effecten afgerekend wordt. Het **werven van lezers** gebeurt door tijd te maken voor gesprek met de gevangenen zelf. Flyers van de leesgroep werken niet. Daarbij wordt er ook wel samen gelezen in tweetallen. Ook **gesprekken met onderwijs en personeel binnen de gevangnissen zijn belangrijk**. Samenwerking is een voorwaarde en loont echt.’

Dirk praat nog na met Amanda en Kate over leesinitiatieven in de geestelijke gezondheidszorg als thema voor een mogelijk volgend bezoek. Dementie is natuurlijk een

apart item binnen de mentale zorgverlening, evenals mensen met chronische pijn, waar Kate zelf leest. In de laatste groep kunnen bijzonder resultaten worden gehaald: iemand met heel veel pijn moet altijd staan om de pijn uit te kunnen houden, gaat vaak zitten tijdens de leessessie. Dit is het beste bewijs dat de pijn door het samen lezen lichter wordt, zelfs kan vergeten worden. Mersey Care investeert sterk in mental care en shared reading. Vic -we

zullen hem donderdag ontmoeten- is ook betrokken in verschillende projecten. Het is zeker waardevol om te bezoeken, alsook gesprekken aangaan met artsen en onderzoekers.

In de vergaderruimte hangt nog de volgende quote:

'Deze leesgroep heelt de gaten in het net waar ik anders doorheen zou vallen.'

Na de lunch maken we een wandeling door het Calderstones Park waarbij we de *Calderstones*, Stonehenge-achtige stenen, waarbij uiteraard verhalen horen. Tenslotte bezoeken we ook de Storybarn. Hier worden allerlei speelse activiteiten voor kinderen georganiseerd. Vanuit literatuur naar theater, spel en beweging. Of de rust vinden om in een hoekje met een boekje te gaan zitten.

In de namiddag bezoeken we het Tate Museum in Liverpool met ondermeer werk van William Blake. 's Avonds gaan we naar de universiteit van Liverpool waar twee bloemlezingen van poëzie in vertaling worden gepresenteerd. Dit in het kader van de 'Miriam Allott Series 16-17'. Het belang van feminisme en inculturatie passeren de revue, maar ook de kloof in dat wat er uit het Engels vertaald wordt en dat wat er aan literatuur naar het Engels vertaald wordt. Het is een boeiende bijeenkomst waarop we ook Jane Davis ontmoeten.

23 februari 2017

What if you slept
And what if
In your sleep
You dreamed
And what if
In your dream
You went to heaven
And there plucked a strange
and beautiful flower
And what if
When you awoke
You had that flower in your hand
Ah, what then?

Samuel Taylor Coleridge

Frederik en Thomas bezoeken Stafford House

Doelgroep en regelmaat

Stafford House is een probatiehuis, in een 'Approved Premise', waar PIPE-bewoners (mensen met een persoonlijkheidsstoornis) verblijven. Het is in Engeland een gangbare praktijk dat in een dergelijk huis de proeftijd wordt uitgezet.

Vaste leesbegeleider(s)

Het is opnieuw een groep met leesbegeleider Cat Millar en een staffid.

Wat lezen ze?

Er wordt elke keer een kortverhaal en gedicht gelezen. Deze keer leest Cat het kortverhaal 'The Birthday Cake' van de Amerikaan Daniel Lyons (1960) en een gedicht van Samuel Taylor Coleridge.

Interactie

Het verhaal speelt zich af in New York. Er is enige animositeit over de aanwezigheid Puerto Ricanen en er is de strijd over de ene verjaardagstaart en wie deze mag kopen. De interpretaties van het gedicht tuimelen over elkaar: gaat er iemand dood, die dan in de hemel belandt? Vindt iemand zijn geloof terug? Mag je wel bloemen plukken in de hemel? Er is verwondering over de helderheid van dit oude gedicht.

Reflectie

Na de sessie, die niet meer dan een uur duurt, hebben we nog een gesprek met Paul Walker, de manager van het probatiehuis. Hij is bijzonder nuchter en realistisch, of, zo je wilt, cynisch. Hij legt uit dat hij het geld voor de shared reading sessies persoonlijk even graag aan tabak voor de mannen zou willen uitgeven.

'De politici hebben het weliswaar vooral over 'veiligheid' en 'rehabilitatie', maar...' zo gaat hij verder, 'ik zie armoede als oorzaak van de criminaliteit. Zolang dit niet aangepakt wordt en er alleen ingezet wordt op het gevangen zetten van deze mensen, verwacht ik geen wezenlijke veranderingen.'¹

Hij toont zijn grote betrokkenheid in zijn aanpak van de gevangenen. Medemenselijkheid is voor hem van het grootste belang. In het Stafford House vertrekken zij vanuit hun eigen aanpak: gezond verstand, goed communiceren: niet vragen 'waar ga je naartoe', maar vragen 'hey, hoe gaat het met jou...'. De gevangenen als volwaardig mens zien, kan hen in ieder geval hun *mens-zijn* teruggeven. En zo komen we bij één van de kernwaarden van het samen lezen en wat we daarmee willen bereiken.

¹ Het budget voor Shared Reading wordt voorzien door de NHS- The National Health Service. De PIPE-bewoners leiden aan een persoonlijkheidsstoornis en het samen lezen valt binnen geestelijke gezondheidszorg.

Dirk en Jan bezoeken het Knowsley Manor Care Home.

Doelgroep en regelmaat

Het Knowsley Manor Care Home is een tehuis voor dementerende ouderen. Dit leesinitiatief valt buiten de context van de gevangenzorg: het vormt voor Het Lezerscollectief een verkenning van het werk binnen de geestelijke gezondheidszorg.²

Ze lezen hier wekelijks op vaste tijd en plaats. Rust, orde en regelmaat zijn juist voor dementerende ouderen van groot belang.

Vaste leesbegeleider(s)

De leesbegeleider is Vic Clarke, een ervaren en bevlogen leesbegeleider en er is een begeleider van het ouderentehuis is ook betrokken.

Wat lezen ze?

Ze lezen altijd een gedicht. Deze keer is het The Fireside, een gedicht van de schoolmeester Godfrey Fox Bradby (1863-1946). Vic begint en eindigt altijd met wat te zingen. Hierbij kunnen de deelnemers hun voorkeur aangeven.

Interactie

In de lift stuiten we op twee deelnemers aan de leesgroep: Muriel en Christine. Muriel verwelkomt ons met twee handkusjes. Ze zegt dat ze blij is dat we er zijn. We zitten in een lounge. Francis raakt hierdoor in enorme paniek. Zij beschouwt immers de kamer als haar ruimte: ze zit er soms uren of heel de dag en luistert er naar muziek. Nu wil ze naar buiten en spreekt ze het personeel aan over de indringers. Bij de eerste lezing geraakt ze maar in de helft. Anne, een Schotse vrouw, begint te wenen bij de zin 'long imprisoned in the brain, leap to life and sing again'. Ze zegt dat ze aan haar moeder denkt. Ze herhaalt: 'I think of her every day'. Joan, die later binnenkomt en bij elke zin lacht, merkt scherpzinnig op: '

**'Yes, I have a lot of memories...'
'If I could just remember them'
'Not all times are happy times'.**

Francis staat intussen aan de deur en volgt mee op haar blad. Ze komt er aarzelend mee naar binnen, tot ze bijna in het midden van de ruimte staat. Het personeel behandelt haar met respect. Christine is misschien wel het meest aanwezig. Ze is geduldig, ook als anderen weg zijn in gedachten. Vic kan haar overtuigen om de tekst een laatste keer te lezen. Ze leest het gedicht in een keer met aandacht. Ze houdt het blad de hele sessie aandachtig vast. Op het einde zingen ze samen met Vic. Ze belooft Anne om de volgende keer een Schots gedicht mee te brengen... Anne is van Glasgow... Of ergens daar in de buurt... Ze is de plaats vergeten. Ergens aan het water.

² Het Lezerscollectief kon op die manier ook voorrang geven aan Frederik en Thomas om detentieplekken te bezoeken. Het is immers geen sinecure om binnen een strak programma leesgroepen aan te bieden die niet te veraf liggen én ook toestemming hebben gegeven voor dit bezoek.

Reflectie

We hebben een nagesprek met Vic in het schoonheidssalon. Vic doet haar aanpak uit de doeken:

‘**Contact met de staf** is van groot belang. Zij kunnen immers hun best doen voor rust in het huis bij de start van de leesgroep. Bij voorkeur zijn de ouderen al in de ruimte zijn en hebben ze een rustgevende activiteit achter de rug. Dat is hier nu juist *niet* het geval als gevolg van wisseling in bewoners en verandering in het management: dit vertaalt zich direct in ongerustheid onder de bewoners. **Geduld** is een voorwaarde voor de omgang met de dementerende ouderen. Daarbij vraagt het ook aanzienlijk meer tijd en aandacht om samen te kunnen lezen, maar dan is het ook mogelijk om soms diepere lagen aan te boren. **Ritmiek en rijm** van de teksten zijn het meest van belang: de thematiek kan heel divers zijn. **Eén gedicht per sessie** is voldoende: dit zorgt voor verdieping. Voor de sfeer is continuïteit in tijd (wekelijks) en ruimte (dezelfde) van belang. Ze werkt veel via **zintuiglijkheid**: verwijzingen of vragen rond geluid en smaak. Via associatie kan dit de ouderen raken. Dat ze begint en eindigt met zingen is haar persoonlijke vinding. Daarbij benadrukt ze het belang van **lichamelijkheid**. De ouderen hebben hier veel behoefte aan.

Vic haalt alles uit de kast om te werken met de schijnbaar ongeordende momenten van aandacht, die ze vakkundig probeert te verbinden met de tekst. Ondanks en in de chaos, gaat ze elke moment terug naar de tekst en de beelden die de woorden oproepen. Op zoek naar een moment van inzicht: een vluchtig moment waarbij de samenlezers inhaken en meezijn.

Vic vergelijkt het samen lezen met het in de zee stappen. Het warme water en de uitdienende golven eerst, tot dieper gaan en dan voelen dat het ineens wel wat dieper wordt en ook frisser. Die zintuiglijke ervaring, maar tegelijk ook het vertrouwen dat je niet gaat verdrinken, zijn nodig om het samen lezen tot iets waardevols te maken. Vic haalt veel vriendschap uit haar werk. Ze heeft als fulltimer maar liefst 9 leesgroepen per week.

's Middags gaat ieder zijn eigen gang: de bibliotheek van Liverpool, het Walker Art Museum, en het World Museum. Onderweg komen we het beeld tegen van 'Eleanor Rigby'. Het is een beeld bij de beroemde gelijknamige songtekst, geschreven door Paul McCartney, uitgebracht door The Beatles in 1966 als een single met een dubbele A-kant (de andere A-

kant was Yellow Submarine). The Beatles ontlopen we niet in Liverpool: iedere taxichauffeur begint er over en in ons hotel klink hun muziek bijna onafgebroken. Wat hen betreft zouden we alle mogelijke plaatsen die aan hen herinneren bezoeken. Het beeld van Eleanor Rigby diende als archetype van alle vergeten, eenzame mensen. Een beeld wat ook de eenzaamheid van de gevangenen oproept.

Tante Margretha

Oh, kijk naar al die arme zielen
Oh, kijk naar al die arme zielen

Tante Margretha
Raapt nog wat rijst van de vloer in de kerk na de dienst
't Wordt niet gezien
Wacht bij de uitgang
Keurig in 't net, het gezicht zoals altijd in plooi
Niet voor een fooi

Al die arme zielen
Hoe is dat zo gegaan
Al die arme zielen
Waar komen ze vandaan

Pater Van Buren
Schrijft aan zijn preek maar geen mens die zijn woorden nog
hoort
Jagen maar voort
Zie hem daar bezig
Stopt nog een kous als het stil is, er is zelfs geen koor
Waar doet 't ie het voor

Al die arme zielen
Hoe is dat zo gegaan
Al die arme zielen

Oh, kijk naar al die arme zielen
Oh, kijk naar al die arme zielen

Tante Margretha
Stierf in de kerk maar geen mens was te zien
bij haar graf
Niet dat dat gaf
Pater Van Buren
Veegde het zand van zijn hand en het viel op
het grind
't Eenzame kind

Al die arme zielen
Hoe is dat zo gegaan
Al die arme zielen
Waar komen ze vandaan

Wat ik meeneem naar huis...

reflectie van verslaggever Jan Van den Brink

Het was een boeiende reis waarin we vanuit de focus 'detentie' diverse leesgroepen en leescontexten meemaakten en verschillende leesbegeleiders aan het werk zagen en spraken over hun passie en werk. Mooi om te zien dat er zo zich op allerlei plaatsen en niveau's mensen zijn die zich inzetten voor een menselijker bestaan van gedetineerden. Juist het samen lezen kan hieraan wezenlijk bijdragen.

De langetermijninzet van The Reader in de gevangnissen zet ons aan het denken. Continuïteit betekent immers, zo ervaren en horen we, diepgang en vertrouwen binnen de leesgroep. Dit is niet het

enige: de gevangenen waarderen het ook als een vrijplaats waar ze als mens behandeld worden, waar ze in ongedwongenheid kunnen reflecteren over lastige thema's en waar ze hun mens-wording (her)vinden. De woorden van ervaringsdeskundige Anne blijven in deze nog lang 'hangen'.

De praktijk van het samen lezen doet denken aan het 'deconstructie-denken' van de Franse literatuurcriticus en filosoof Jacques Derrida (1930-2004). Hij stelt dat betekenis van een tekst voortdurend vooruitgeschoven wordt: een tekst is wezenlijk open, onbeslist en vormt zo een tussenruimte. Wij kunnen, volgens Derrida, alleen een spoor volgen, terwijl de betekenis steeds verder ligt, ons ontgaat. Deconstructie als leesmethode heeft juist aandacht voor de marginaliteit, voor wat zich in de rand afspeelt, voor het in de ogen van de meerderheid het ondergeschikte en onbelangrijke.

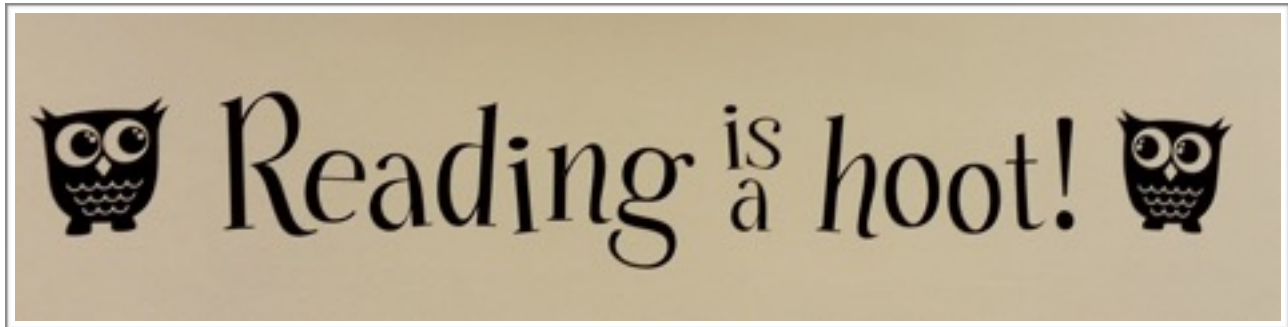
Zo ook bij het samen lezen met de gevangenen: er is geen kenner die eenduidig vaststelt wat de tekst al dan niet betekent; integendeel, ieder wordt uitgedaagd om zich open te stellen voor de (kracht van een) tekst, niet wetend wat de uitwerking is. Je wordt uitgedaagd om er bij te zijn – te horen wat het verhaal je te zeggen heeft, wat de ander je te zeggen heeft. Hiermee staat iedereen op gelijk niveau: leesbegeleider en lezer kunnen geraakt worden door de teksten.

Laten we er niet te romantisch over doen: het lezen maakt gevangenen niet vrij van de gevangenis. Maar, zoals ze in de eerste plaats zelf verwoorden, kan het hen wel raken en bewust maken van hun mens-zijn en van waardevol zijn in alle gebrokenheid. Het verrast worden door andere inzichten is mogelijk toch de grootste waarde die ieder mens door het leven leidt. Hierin staan we voluit naast gevangenen. Voor iedereen geldt immers dat literatuur kan helpen onszelf te overstijgen of om meer onszelf te worden.

Het geloof in de aantrekkingskracht en diepgang van literatuur in het algemeen heeft parallellen met het liberale humanisme van de 19de eeuw. Dit is geen stroming of school, maar eerder een studie in de samenhang van de cultuurgeschiedenis van een volk. In dit denken had literatuur een universele geldingskracht: een boventijdelijk en bovenruimtelijk karakter. De inzet van literatuur zou het overdragen van universele waarden zijn (vorming) en hiermee zou het bijdragen aan emancipatie en vooruitgang. Hoewel vooruitgang niet evident is en de universele zeggingskracht van literatuur ook wel genuanceerd kan worden (er is juist ook diversiteit), zijn en blijven verhalen altijd nog de zingevende verbanden van volken. Verhalen zijn een blijvende bron van inspiratie. Het is dan ook van wezenlijk belang dat ze gelezen blijven worden, dat mensen ermee in aanraking komen.

De hele beweging van zowel The Reader als Het Lezerscollectief is juist hierop gericht: het in groepsverband hardop lezen van verhalen zodat men in contact komt met teksten. Iedere gevangene, net zoals ieder ander mens, kent de universele vraag naar medemenselijkheid, het verlangen om als normaal mens gezien en gehoord te worden. Hen veroordelen en

buiten sluiten ontnemt hen ook gelijk hun menselijkheid: aan ons de moed hen als medemens te blijven zien door, bijvoorbeeld, met hen te lezen. Het met hen lezen kan een wereld voor hen openen en een verrijkende ervaring blijken. Het kan, zoals Joseph Conrad schrijft, ‘hen helpen het leven (weer) aan te kunnen, hun leven onder ogen te zien en hun weg te vinden in het leven’.

Colofon

Samen lezen en detentie

voorwoord:	Dirk Terryn
teksten:	Jan Van den Brink vanuit de verslagen van de deelnemers
eindredactie:	Veer Dusauchoit, Dirk Terryn
deelname studiereis:	Thomaes Baeckens (De Rode Antraciet vzw) Frederik Janssens (De Rode Antraciet vzw) Ruud Meert (Wablieft, Klasbak, Vocvo) Dirk Terryn (Het Lezerscollectief) Jan Van den Brink (stagiair UA/Het Lezerscollectief)
foto's:	Frederik Janssens, Dirk Terryn

